

■ TOPLUMSAL CUMHURİYET

Bruno Leipold

Giriş

Marx toplumsal cumhuriyete (*SOCIAL REPUBLIC*) iki dönem zarfında gönderme yapar: 1848 Devrimleri ve 1871 Paris Komünü. Bu bağlamların her ikisinde de, Marx kavramı işçi sınıfının siyasal iktidarı elinde tuttuğu bir cumhuriyete atıfla kullanır. Fakat, ilk bağlamda Marx, toplumsal cumhuriyeti burjuva cumhuriyeti ele geçirip onu toplumsal özgürleşime doğru çeviren işçi sınıfına atıfla kullanır. İkinci bağlamda ise Marx, toplumsal özgürleşime ulaşmak için uygun bir aygıt haline getirmek üzere, işçi sınıfının burjuva cumhuriyetinin siyasi kurumlarını dönüştüreceği fikrini ekler.

Marx'ın kendisinin tercih ettiği cumhuriyeti burjuva cumhuriyetinden ayırt etmek için kullandığı diğer terimler, "işçi cumhuriyeti" ve "kızıl cumhuriyet"tir. Bu terimlerin hepsi, şu ünlü "proletarya diktatörlüğü" tabirinin kabaca muadili olarak görülmelidir.¹ Sonuç kısmında, proletarya diktatörlüğüyle mukayese edildiğinde toplumsal cumhuriyet terimini kullanmanın kimi yorumlayıcı ve politik avantajlarını kısaca ele alıyorum.

¹ *Anayasal cumhuriyet onun [köylülerin] birleşik sömürücülerinin diktatörlüğüdür; sosyal-demokrat, kızıl cumhuriyet ise, onun müttefiklerin diktatörlüğüdür'* diye yazan Marx, bu kavramları birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanır' (Marx 1978 [1850], 122).

1848 Devrimleri

Toplumsal cumhuriyet terimi, 1848 Devrimleri sırasında radikaller arasında özel bir önem kazanmıştı. Bu terim, hem erkekler için evrensel oy hakkını kurumsallaştıracak hem de politik reformun ötesine geçip toplumsal soruna yönelecek bir cumhuriyet için savaşıyan sosyalistlerin ve cumhuriyetçilerin düsturu haline gelen halk sloganı “Demokratik ve Toplumsal Cumhuriyet”in (*la République démocratique et sociale*) bir yarısını formüle etmekteydi (Agulhon 1983, 164–165; Jennings 2011, 56; Sperber 2005, 206–207; ve Pilbeam 1995, 215–218).

Marx, Fransız Cumhuriyeti 1848 Şubat’ında ilan edildiğinde, her bir sınıfın cumhuriyeti kendince yorumladığını ileri sürer. İşçi sınıfı “*toplumsal bir cumhuriyet*”, küçük burjuvazi “*demokratik bir cumhuriyet*” ve burjuvazi “*burjuva bir cumhuriyet*” istiyordu (Marx 1979 [1852], 109, 181-182).² Marx, işçi sınıfının 1848’deki az-gelişmişliğinin, rakipleri karşısında işçilerin toplumsal cumhuriyetinin şansının çok az olduğu anlamına geldiğini ve bu yüzden Haziran Günlerindeki ayaklanmalar esnasında işçi sınıfının kesin olarak ezildiğini ileri sürer. Bu yüzden Marx, “*toplumsal cumhuriyetin* [yalnızca] bir ifade”, olacakların habercisi “bir kehanet olarak belirdiğinde” ısrar eder (Marx 1979 [1852], 181). Buna karşılık, devrimci dramada başrolü muzaffer burjuva cumhuriyeti oynamıştır. Marx bu cumhuriyetin kapitalist sınıfın iktisadi ve politik çıkarlarını koruduğunu ve böylece kralın yönetimi yerine burjuva yönetimini ikame etmekle kaldığını savunur. “*Burjuva cumhuriyetini*, açıkça kabul edilen amacı, sermayenin yönetimini, emeğin köleliğini sürdürmek” olmakla itham eder (Marx 1978 [1850], 69).

Paris Komünü

Paris Komünü olayları, Marx’a, nihayet siyasi iktidarı alacak bir konumda bulunan işçi sınıfına dair çarpıcı bir örnek sundu. Böylece Marx şunu belirtir: 1848’deki “Toplumsal Cumhuriyet çılgılığı” ancak “yalnızca sınıf egemenliğinin kralcı biçiminin değil, sınıf egemenliğinin kendisinin de yerini alacak bir cumhuriyete duyulan belirsiz bir özlemi” ifade edebilmekteyken, 1871’deki “Komün bu cumhuriyetin pozitif biçimiydi” (Marx 1986a [1871], 330-331). Toplumsal cumhuriyet, en belirgin haliyle *Fran-*

² Marx burjuva cumhuriyetine ‘saf cumhuriyet’, ‘anayasal cumhuriyet’ ve ‘parlamentar cumhuriyet’ olarak da göndermede bulunur.

sa'da *İç Savaş'*ın ilk taslağının "Cumhuriyet ancak Toplumsal Cumhuriyet olarak mümkündür" başlıklı o kısa bölümünde Marx'ın Komün tartışmasında, birkaç kez belirir (Marx 1986b [1871], 497). Marx orada şunu ileri sürer:

Fransa'da ve Avrupa'da bir Cumhuriyet ancak "Toplumsal Cumhuriyet" olarak, yani, sermayeyi ve toprak sahipleri sınıfını Devlet makinesinden koparıp bu makinenin yerine Komünü koyacak, "toplumsal özgürleşimi" açıkça Cumhuriyetin en büyük hedefi olarak ilan eden ve böylece Komünal örgütlenme yoluyla toplumsal dönüşümü güvenceye alan bir Cumhuriyet olarak mümkündür.

Marx burada toplumsal cumhuriyete dair dört temel görüş belirtiyor: (a) politik iktidar, kapitalist olmayan ve toprak sahibi olmayan sınıfların elinde olacaktır;³ (b) bu iktidar toplumsal özgürleşimi hedefler; (c) Komün devletin yerini alır; ve (d) Devletin Komüne dönüştürülmesi toplumsal özgürleşimi kolaylaştırır. "Komünal örgütlenme yoluyla toplumsal dönüşümü güvenceye alan" toplumsal cumhuriyete dair bu son görüş, Marx'ın toplumsal cumhuriyet fikrindeki en önemli yeniliktir. Marx, burjuva cumhuriyetinin mevcut politik kurumlarını kullanmanın toplumsal kurtuluş hedefini boşa çıkaracağını ileri sürmektedir. Kendisinin de söylediği gibi, "işçi sınıfı halihazırdaki devlet makinesini ele geçirip onu kendi amaçları için işletmekle yetinemez", zira "işçilerin köleleştirilmesinin siyasi aygıtı, onların özgürleşiminin siyasi aygıtı olarak iş göremez" (Marx 1986a [1871], 328; Marx 1986c [1871], 533).⁴

Marx, toplumsal cumhuriyetin şu yollarla burjuva cumhuriyetinin siyasal kurumlarından farklılaştığını ileri sürer: (i) bağlayıcı koşullar, geri çağırma ve sık sık tekrarlanan seçimler yoluyla temsili hükümetin yerine halk delegasyonunu geçirerek; (ii) yürütme organını meclise tabi kılarak ve (iii) devlet organlarını, bunları seçimle gelmiş, hesap sorulabilir ve meslek olmaktan çıkarılmış işler haline getirip halkın denetimine sokarak. Marx, Komünün bu kurumlar aracılığıya "Cumhuriyeti gerçekten

³ Burada Marx'ın toplumsal cumhuriyet kavrayışındaki bir başka dönüşümü saptayabiliriz, zira bu toplumsal cumhuriyet artık yalnızca işçi sınıfıyla değil, halk sınıflarının daha geniş bir kesimiyle (yani köylülerle, zanaatkarlarla ve küçük burjuvazinin unsurlarıyla) özdeşleştirilmektedir.

⁴ Marx ve Engels bunu, *Komünist Manifesto'*nun 1872 tarihli önsözünde, düşüncele-
rindeki bir yenilik olarak sunarlar (Marx ve Engels 1988 [1872], 175).

demokratik olan kurumlara dayanarak desteklediğini" ileri sürer (Marx 1986a [1871], 334).

Sonuç

Girişte, Marx'ın düşüncesinde 'toplumsal cumhuriyet'in çok daha ünlü olan proletarya diktatörlüğü terimi ile benzer bir rol oynadığını ileri sürdüm. Çağdaş bir gözle bakıldığında, toplumsal cumhuriyetin proletarya diktatörlüğüne kıyasla kimi yorumlayıcı ve siyasi avantajları vardır, zira proletarya diktatörlüğü terimi başlangıçtaki anlamını karartan müteakip iki gelişmenin kurbanı olmuştur. İlk olarak, 'diktatörlük' terimi, aslen Roma Cumhuriyeti'nde olağanüstü haller sırasında bir kimseye geçici olarak kapsamlı (ama yine de sınırlı) bir güç tanınmasına dönük anayasal hüküm iken, kalıcı ve anayasal olarak kısıtlanmamış bir otokratik yönetimin tasvirine evrilmiştir (Draper 1986, 3:11-16; Nippell 2012). İkinci olarak, 'proletarya diktatörlüğü', tek-parti devletiyle ve politik ve sivil özgürlüklerin kısıtlanmasıyla kopmaz biçimde ilişkilendirilen bir şey haline gelmiştir. Toplumsal cumhuriyet, bu ideolojik ve tarihsel bagajdan azadedir. Bu terim, Marx'ın toplumsal kurtuluşa ulaşmanın gerçekten demokratik olan kurumlar gerektirdiğine inandığını daha açık biçimde görmemize imkân verir.

Kaynakça

- Agulhon, Maurice. 1983. *The Republican Experiment, 1848-1850*. Çev. Janet Lloyd, Cambridge: Cambridge University Press.
- Draper, Hal. 1986. *Karl Marx's Theory of Revolution, Volume 3: The "Dictatorship of the Proletariat"*. New York: Monthly Review Press.
- Jennings, Jeremy. 2011. *Revolution and the Republic: A History of Political Thought in France Since the Eighteenth Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Leipold, Bruno. Forthcoming. "Marx's Social Republic: On the Political Institutions of Socialism." *Radical Republicanism: Recovering the Tradition's Popular Heritage* içinde, der. Karma Nabulsi, Stuart White ve Bruno Leipold. Oxford: Oxford University Press.
- Marx, Karl ve Friedrich Engels. 1988 [1872]. "Preface to the 1872 German Edition of the Manifesto of the Communist Party." Marx Engels Collected Works, Volume 23 içinde, 174-175. Londra: Lawrence & Wishart.
- Marx, Karl. 1978 [1850]. "The Class-Struggles in France, 1848 to 1850." *Marx Engels Collected Works, Volume 10* içinde, 45-146. Londra: Lawrence & Wishart.
- Marx, Karl. 1979 [1852]. *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*. Marx-Engels

- Collected Works, Volume 11* içinde, 99-197. Londra: Lawrence & Wishart.
- Marx, Karl. 1986a [1871]. *The Civil War in France. Marx Engels Collected Works, Volume 22* içinde, 307-359. Londra: Lawrence & Wishart.
- Marx, Karl. 1986b [1871]. *First Draft of the Civil War in France. Marx Engels Collected Works, Volume 22* içinde, 437-514. Londra: Lawrence & Wishart.
- Marx, Karl. 1986c [1871]. *Second Draft of the Civil War in France. Marx Engels Collected Works, Volume 22* içinde, 515-551. Londra: Lawrence & Wishart.
- Nippell, Wilfried. 2012. "Saving the Constitution: The European Discourse on Dictatorship." *In the Footsteps of Herodotus: Towards European Political Thought* içinde, der. Janet Coleman ve Paschalis M. Kitromilides, 29-49. Florence: L.S. Olschki.
- Pilbeam, Pamela M. 1995. *Republicanism in Nineteenth-Century France, 1814-1871*. Basingstoke: MacMillan.
- Sperber, Jonathan. 2005. *The European Revolutions, 1848-1851*. Cambridge: Cambridge UP.